

Інтуїція
Анатолій Власюк

У державі готуються до відзначення 25-річчя Великої серпневої комуністичної революції. З виправного закладу втікає небезпечний злочинець. Він не пам'ятає свого минулого. Глянувши одного разу до дзеркала, розуміє, що це не його обличчя. Доля зводить його з химерними людьми – водієм сміттевозки, художником, незнайомцем, який живе у підвалі. Здається, всі хочуть йому допомогти, аби він знову не потрапив до виправного закладу, але врешті-решт з'ясовується, що вони працюють на спецслужби...

Анатолій Власюк

Інтуїція

Татові

ЧАСТИНА ПЕРША

ЧОТИРИСТА ТРИДЦЯТЬ ПЕРШИЙ

1

Звичайно, я цього не пам'ятав і не міг пам'ятати, але покійні тато й мама стільки разів розповідали цю історію своїм знайомим у моїй присутності, що все це нарешті мені наснилося.

Ніби я, ще малий Толик, стою на залізничному вокзалі й затуляю долонею рот. «Чому ти так робиш?» – сміючись, запитує молодий і ще живий батько. «Щоб хмара до рота не

потрапила», – серйозно відповідаю я і з острахом дивлюся на пару, якою бухкає паровоз, а молоді та ще живі батьки, щоб не образити мене, беззвучно сміються.

Я знаю, що не можу пам'ятати цього, бо коли став свідомо сприймати світ, замість паровозів уже з'явилися електрички, а тому те, чого я не пам'ятав, не міг бачити у снах. На паровози я дивився у фільмах, зустрічав їх на чорно-білих фотографіях у книжках й енциклопедіях. Як могло наснитися те, чого не пам'ятаєш? Чи, може, наші сни закодовані? Пам'ятаєш чи не пам'ятаєш, а сниться те, що бачив або не бачив, але міг бачити. Мабуть, нам сниться й те, що ми бачили чи відчували еством у лоні матері. Ото би зафіксувати цей сон, запам'ятати його навіки – більш щасливої людини, здається, не було би на світі!

Гарна казка, звичайно, але, швидше за все, про паровоз із розповідей батьків я хотів написати в якійсь своїй майбутній книжці і довго думав про це, моделював, висловлюючись сучасною мовою, ситуацію, і вона наснилася мені.

2

Як би там не було, але спогади дитинства були приємними, і я всміхався уві сні. Я бачив ніби наяву живих тата й маму, яких мені не вистачало у теперішньому житті. У сні спогади про них були теплими й приємними, не те що в житті – сухими й мертвими. Оце дитинство у сні, паровозна хмара, живі тато й мама додавали сил, енергії, які безжально розтринькуються, коли людина прокидається.

Мабуть, мені було занадто добре, бо якось мимоволі я перевернувся на інший бік і з жалем, крізь сон, зрозумів, що краще б я цього не робив: золоте дитинство промайнуло, і щось важке і тривожне притиснуло мене. Поволі сон випаровувався. Страшенно хотілося пити, а ще – в туалет. Десь із глибин пам'яті я вичавив із себе, що давалося взнаки вчорашнє святкування чергової річниці незалежності України.

Я розплющив очі – і нічого не побачив. Дивно, але жах не охопив мене, хоча першою була думка, що я всліп. Проте доволі швидко очі призвичаїлися до темряви і я – швидше інтуїтивно, ніж насправді, – почав розуміти, де знаходжусь. Ніби я лежу на нарах, і навколо мене теж нари, на яких знаходяться люди. Ніби я в камері й явно чую хропіння цих людей.

Мені стало лячно від того, що я подумав: «Невже я потрапив до медвितверезника?» Справедливіше було б сказати: мене злякала не сама думка про те, що я потрапив до медвитверезника. Від тюрми, та від суми, та від наслідків надмірного зловживання алкоголем зарікатися не слід. Страшніше було те, що з глибини пам'яті я вкопирсав думку: мені завтра треба підписувати до друку свіжий номер газети, а матеріалів на добрих три сторінки ще немає.

Думки снували одна за одною, але я не зміг пригадати, де і з ким так напився, що потрапив до медвितверезника.

Несподівано мені стало весело. Безпричинний сміх виривався з моїх грудей, і я ледве стримувався, щоб не розреготатися на весь голос. Мені вже не було соромно, а стало навіть цікаво потрапити в незвичне для себе середовище: зможу потім описати все це в якійсь із своїх книжок.

Та коли мені прийшла до голови думка, що з цього скрутного становища треба все-таки виплутуватися, – сміх так само швидко зник, як і з'явився.

Я ще декілька разів перевернувся з боку на бік, забувши про питво і туалет, але затуманений мозок не давав можливості пригадати вчорашній день.

Раптом у вухах почала звучати якась до болю знайома мелодія, і самі народжувались, а чи виринали з глибин пам'яті слова: «Божевільна Україна. Може, вільна? Боже, вільна!» А далі мелодія звучала сама, і я, хоч як не силкувався, не зміг підібрати чи згадати слова.

Мелодія у вухах несподівано обірвалась, і через хвилику я відчув, як різко в мене заболіла голова. Біль ліз через очниці, вуха, ніздрі, рот. Хотілося стиснути руками голову, вичавити з неї все до крапельки, викинути її, як непотріб, але руки не слухалися, ніби приклеїлися до тіла, й годі було поворухнути хоча б одним пальцем.

Ця ексекція тривала всього декілька секунд, але мені видалося, ніби промайнула вічність. Біль у голові вщух, зате в кінчики пальців на руках і ногах ніби вп'ялися гарячі голки. Порівняно з недавнім головним болем це було ніщо, і я глипнув декілька ковтків свіжого повітря, якщо його можна було назвати таким у вщент наповненій камері. Через декілька секунд минуло й відчуття вогню в кінчиках пальців, і аж тепер я стурбувався не на жарт. Подібні проблеми зі здоров'ям виникли в мене вперше за сорок років життя. Ще віддам Богові душу в цьому медвितверезникові.

Ні, треба думати про щось легке, заспокійливе, відволікти мозок від важких думок. Головне, дожити до ранку, вирватися з цієї клятої камери і ніколи більше не напиватися до чортиків.

– Колего, ви вже не спите? – згори звисла чиясь сива скуйовджена голова, і я не бачу цього, але якась надприродна сила уяви вимальовує саме такий образ. Я не знаю свого сусіда зверху, але абсолютно переконаний, що цей хриплий і твердий голос я вже десь чув

у своєму житті. – Отже, я можу продовжити свою лекцію? Адже вчора, ви знаєте, в нас була вимушена перерва.

Я не знаю, що відповісти, й мовчу. Старий сприймає це як запрошення до розмови і, зручно вмостившись на животі, дивлючись на мене, свого сусіда, вниз, хоча в темені й не бачить нічого, як і я, розпочинає:

– Історія – це ланцюг випадковостей, а не закономірних явищ, і всім керує Його Величність Випадок. Саме це в своїй «Ульмській ночі» сформулював мій тезка Марк Алданов, про якого ми з вами говорили минулого разу. Підзаголовок цієї книжки – «Філософія випадку», і пов'язаний він із епізодом з життя великого Декарта.

Слова цього несподіваного лектора відволікають мене від важких думок про стан мого здоров'я. Але лише на якусь мить, бо яким би хоробрим я не бачив себе у власних очах, все одно в свої сорок років думав, що міцніший.

Я не розумію, що мені говорить старий. Дивно, але я чомусь твердо переконаний, що це, власне, стара, а не молода людина, хоча нічого не бачу в цій клятій темені.

Всі мої думки скеровані не на те, щоб вдуматися в суть слів добровільного лектора. Я витрачаю дуже багато зусиль, аж німіє тіло, щоб пірнути в глибини пам'яті й інтуїтивно вихопити образ старого, згадати, де і коли я чув цей голос, характерну інтонацію, якісь неприродні звуки, що йшли не з горла, а, здається, з глибини серця.

Але в мене нічого не виходить. Спроба виявилася марною, і я ніяк не можу заспокоїтися. Старий, очевидно, не відчуває всіх страждань свого єдиного студента й спокійно продовжує лекцію.

5

– У серпні 1619 року великий філософ змучився від свята з нагоди коронації Фердинанда Другого у Франкфурті й поїхав у глухий Ульм, щоб «зібрати думки», як висловився його біограф Байє. Вночі десятого листопада Декарт побачив дивний сон: Бог указує йому дорогу, якою треба йти. Вранці він записав у своєму щоденнику: «І став я розуміти основи відкриття дивовижного». Що він мав на увазі? Можливо, свою аналітичну геометрію? Чи основи сучасного раціоналізму, які він створив пізніше і які виходять із філософської суверенності розуму: «Я мислю – значить, я існую»? Ніхто досі задовільно не розшифрував цей запис у щоденнику Декарта.

Я не розумію, що мені втовкмачує старий, вже й не вслухаюся у його слова, навіть думки про власне здоров'я перестають тривожити мене. Я намагаюся зрозуміти, що натворив учора, чому потрапив до медвितверезника. Я спускаюся на грішну землю, і мені вже

невесело, бо ганебні наслідки виходу з цього закладу, насмішки знайомих і злорадство недругів я вже передбачаю.

Добре, що старий не вміє читати моїх думок, а то він би образився, коли б зрозумів, як я зараз далеко від його філософсько-літературної лекції.

6

Раптом яскраве світло залило камеру, і я аж примружився від несподіванки. Мій сусід зверху відразу перевернувся на спину, ледь чутно скрипнули нари, і завчено тихенько захропів. Принаймні, так мені видалося.

Коли я розплющив очі, то скрикнув від несподіваного болю в зіницях. Очі мимохіть заплющилися знову.

Незабаром я прийшов до тями і побачив, що наді мною бовваніє фігура якогось військовика. Десь я його бачив, але через нестерпний біль в очах не міг пригадати, хто це.

– Номер? – запитав російською військовик, і його п'яні очі стали наливатися кров'ю. А, можливо, це в мене від болю луснула якась судина в оці і я все бачив, мов крізь червоне марево?

Військовик дивився на мене, але я якимось надчуттям інтуїтивно зрозумів, що на відповідь чекають від когось іншого. І справді, з-за спини військовика виросла якась фігура в цивільному, яку я теж десь бачив, але не міг згадати де. Цивільний, мов учитель математики, чітко відчеканив українською:

– Це чотириста тридцять перший, товаришу підполковник! Сусід зверху – вісімсот сімдесят сьомий!

– Ты что, тварь, – військовик звертався до мене, і я розумів, що російська – не його рідна мова, – днём мало работал, что теперь отдыхать не хочешь?!

Я не міг второпати, в чому завинив перед цією огидною потворою, але інтуїтивно відчував, що мені треба мовчати, бо якщо стану протестувати, то це обійдеться дорожче. Проте якоїсь логіки в стосунках із хижакками бути не може, і мені видалося, що військовик витлумачив мое мовчання не на мою користь. Втім, навіть якби я щось сказав на своє виправдання, хоча не знав, що маю казати і в чому маю виправдовуватися, – результат неодмінно був би таким, а не іншим.

Військовик своїми дужими лапищами згріб мене, мов сліпе кошеня, й жбурнув на цемент, причому я боляче вдарився головою об нари.

– Ты у меня сегодня получишь на все сто, так что ночь покажется тебе маленькой для отдыха. В музыкальную комнату его!

7

З цими словами військовик і цивільний пішли, і світло негайно згасло. Я навіть не усвідомив, чи зачинилися за ними двері. Мені вдалося, що тих дверей не було взагалі.

Страшенно боліла голова, але ще більше пекло те, що мене так публічно образили. Подібних речей я ніколи мовчки не ковав. Втім, треба було швидше зводитися з цементної долівки, щоб не застудитися. Проте всі мої намагання піднятися і лягти на нари закінчилися нічим. Я втратив координацію рухів і щораз падав додолу, боляче вдаряючись головою.

На цьому мої муки не закінчилися. Знову несподівано яскраве світло залило камеру, і я встиг побачити до сотні в'язнів, які спали або, я розумів, вдавали, що сплять. До мене приступили два дужих бритоголових молодики, які згребли мене й понесли. Мов електричний розряд пронизав мое тіло, і я скрикнув. Це розлютило молодиків, і вони на ходу стали копати мене і бити кистями рук, немов розбивали цеглу на показових військових навчаннях. Біль був несамопитий. Подібного больового нападу я не зазнавав за все своє життя. Навіть небагатовисвітлені візити до стоматолога видавалися тепер дитячою казочкою порівняно з суворою прозою життя, яку мені за декілька хвилин «прочитали» не обтяжені інтелектом молодики.

Коли мене ще не винесли з камери, я глянув на свого сусіда зверху. Долі секунди мені вистачило, щоб зрозуміти, що цього сивого бороданя я, безперечно, вже десь бачив. Вісімсот сімдесят сьомий!

Я не пам'ятаю, скільки мене несли коридором і під час цього весь час били. Але це тривало, напевно, довго, бо молодики змучилися, кинули мене на підлогу, а самі взяли за ноги й так волочили. Здається, я вже ніяк не реагував на біль, лише намагавсь якось втримати голову, щоб вона не билась об підлогу.

8

Як для медвितверезника, коридори були занадто довгими. На в'язницю даний заклад теж не видавався, бо я не бачив камер, жодних дверей, лише голі стіни. Там, де би мали бути двері камер, висіли металеві шайбочки – майже таких розмірів, як хокейні.

Роздивлятися мені було ніколи, та й не мав на це великого бажання. Тамуючи біль, я

вп'явся поглядом у потилицю одному з моїх мучителів, ніби на ньому хотів вимістити всю мою злість і безсилля. Я ніколи не підозрював, що володію навичками якогось екстрасенса, але секунд через п'ятнадцять після мого в'їдливого погляду молодик всією п'ятірнею став шкрябати собі потилицю, а я від гріха подалі відвів погляд – і зробив це вчасно, бо бритоголовий м'ясник уже зиркав на мене, інтуїтивно відчуючи, що це я несучу йому біду.

Нарешті ми зупинились, і напарник мого піддослідного крутанув шайбочкою вліво. Стіна розступилась, і вималювався прохід, в який мене заштовхнули і кинули на щось м'яке. Двері чи, вірніше, те місце, де вони мали бути, зачинились, і в темні я не міг зрозуміти, де знаходжусь. Щось м'яке, схоже на поролон чи вату, було піді мною і всюди, де торкалася моя рука. Це було набагато краще, ніж бетонна долівка, на яку мене жбурляв військовик. Пізніше, правда, згадуючи все це, думав, що волів би лежати на бетоні, ніж на цій уявній ваті.

Замучений, я заснув, інтуїтивно усвідомивши, що в моїй теперішній ситуації краще берегти сили й покластися на долю.

9

Я не знаю, скільки перебував у такому важкому напівзабутті – можливо, декілька годин, а, може, хіба якусь одну мить. Добре пам'ятаю, що мені за цей час нічого не приснилось, але було відчуття, ніби я лежу на м'якій перині і весь час провалююсь униз. Я починаю усвідомлювати, що перина не може бути такою м'якою, а я не можу так довго провалюватися вниз, але мені цей процес не приносить неприємностей, а тому навіть і гадки немає, щоб щось змінити.

Проте поступово починає наростати відчуття тривоги і десь далеко-далеко, ніби в минулому житті, звучить якийсь неприємний звук. Він ще дуже далеко, лише народжується, лунає, здається, з того світу, але вже примушує зосередити увагу лише на ньому. Це як у кріслі стоматолога, коли даєш собі хвилину чи дві, аби витримати нестерпний біль, і витримуєш його, якщо ексекція триває відведений тобою час. Якщо стоматолог забарився, або ти неправильно зорієнтувався в часі, навіть біль, який ти терпів до зустрічі з лікарем, здається тобі нестерпним, і ти хочеш миттю покінчити зі всім – і з власним життям, і з клятим ескулапом.

Це тепер, з висоти прожитого, я можу вдаватися до таких, далеко не поетичних, порівнянь. А тоді, коли звучав той клятий звук, щоразу набираючи силу, я не міг ні про що думати, лише відчував його кожною клітинкою свого тіла. А неприємний пронизливий звук нарастив, угвинчувався неперервним болем у моє тіло, і годі було зрозуміти, який орган у першу чергу слід захищати.

Тепер отой м'який матеріал, який коливав мене з самого початку, видався набагато твердішим і міцнішим за бетон, не приносив заспокоєння, а радше на загальному тлі давав зрозуміти, що звідси мені не вибратися, що тут мені й наступить кінець.

А звук посилювався, і мені здалося, що він вривається в кожную клітинку мого тіла зсередини, розриваючи її на шматки й приступаючи до іншої, не дає можливості сподіватися на легку смерть.

Проте біль у різних органах став виокремлюватись. Якщо його можна було порівняно легко терпіти в руках, ногах чи навіть у животі, то голова потерпала найбільше. Очевидно, звук шукав найслабкіші місця в людському організмі, вгвинчувався в них і не давав жодної надії на визволення.

Мені здавалося, що цей звук, який уже лунав на повну потужність, вичавлює мені мізки, і вони, як збігле тісто, виливаються крізь вуха, рот, очі. Я вже не рахував до ста, навіть до десяти годі було дорахувати, щоб не акцентувати свою увагу на клятому болі. Біль заповнив усе мое ество, і я відчував, що означає процес, коли людина поволі божеволіє.

Я кричав, як ніколи голосно не кричав у своєму житті, думаючи заглушити клятий звук, але мої потуги можна було порівняти з писком комара на тлі вулкану, який прокинувся після тисячолітньої сплячки.

І в ту мить, коли мій організм, здається, втратив усі ознаки життя, огидний смертельний звук припинився і я став відчувати, як буквально м'якне під руками і під усім тілом матеріал, на якому я лежав.

Мені здавалося, що мое повернення до блаженства тривало довго, хоча цілком можливо, що все відбулося за якусь мить, але нічого більше в світі я не хотів, як продовжити цю мить.

Стіна розступилась, і повеселілі молодики взяли мене, вірніше те, що від мене залишилось, і поволокли коридором.

— Ну що, композиторе, будеш оперу писати? — запитав один із них, і йому здалося, що це він так жартує зі мною. Поки вони голосно реготали, я мовчав і збирав докупі рештки своїх сил.

Бритоголові зупинилися біля однієї з багаточисельних шайб, покрутили її, внесли мене в мою камеру і, розгойдавши мій живий труп, кинули рештки тіла на нари. Я був вдячний їм хоча б за те, що зробили вони свою роботу з точністю до міліметра, бо могли запросто вдарити мене головою чи об бетон, чи об нари.

12

Світло вимкнули, і я відчув, як мій сусід зверху звисив свою голову й тривожно запитав:

– Як ви себе відчуваєте, колего?

Мабуть, я хотів щось відповісти, але в мене не вистачило сил.

– Мовчіть, мовчіть, – зрозумів мій стан професор. – Нічого не кажіть. Років п'ять тому я теж побував у музичній кімнаті, але й досі пам'ятаю, що це таке. Навіть найзліснійшому ворогові не побажав би потрапити туди.

Я поволі приходив до тями. І хоча в камері було темно, якісь різнокольорові вогники мерехтіли перед моїми очима. Ще мить – і мені став ввижатися той смертельно пронизливий звук, хоча я розумів, що в камері його бути не може. Але тільки мій мозок став згадувати той звук, як тіло зіщулилось, готуючись прийняти на себе всю міць фальшивої атаки. Її не було і не могло бути в камері, але я відчував, як наїжачилась кожна моя клітинка, здатна дати відсіч. Уперше я зрадив, що не зламався, а готовий боротися за своє життя. Мені стало веселіше, якщо можна було говорити про взагалі якісь веселощі у даній ситуації.

13

– Навіщо ви так даремно ризикуєте своїм здоров'ям і навіть життям? – запитував старий. – Вони кажуть, що нам уночі треба спати, і ми повинні спати, а якщо не спимо, то не повинні їм давати підстав для підозр. Ваш паперовий героїзм, колего, не принесе користі ні вам, ні іншим. Учїться в мене. Я вмію відтворювати своїм хропінням уже дев'ятнадцять відтінків сну на різних його стадіях. Учені кажуть, що всіх відтінків існує двадцять чотири. А мені сидіти ще дев'яносто три роки, так що я освою ще цих п'ять відтінків, і тоді ніхто мені не страшний.

Я вслухався до слів сусіда по нарах і не міг зрозуміти, що він мені каже. А найперше я не усвідомлював, де знаходжусь і що зі мною трапилося, чому я потрапив сюди: в медвितверезник – не медвितверезник, у в'язницю – не в'язницю.

– Ви слухаєте мене, колего? Тоді продовжимо нашу розповідь... Ніхто досі не може

пристойно розшифрувати цей запис у щоденнику Декарта. Якби ви мали можливість прочитати книжку Алданова «Ульмська ніч» (а такої можливості ви, на жаль, найближчим часом не отримаєте), ви б зробили висновок, що це своєрідна заявка також на основи відкриття дивовижного. Проте з філософії Декарта Алданов робив прикладні висновки, що стосувались історії та моралі. Якщо сформулювати головну думку книги, то конспективно вона виглядає так: історичних законів не існує, історія – царство сліпого випадку.

14

Страшенно боліла голова. До всього іншого мені з новою силою захотілося пити і в туалет. Старий читав свою лекцію, не дуже турбуючись про мій стан здоров'я, і якісь перші почуття відрази до нього накочувалися хвиля за хвилиною. Я хотів вгамувати ці явно несправедливі, як я розумів, почуття до професора, але не міг – і щораз більше ненавидів його. Моя ненависть зростала, як поступово підсилювався той клятий звук у музичній кімнаті.

– У своїй книзі Алданов обговорює ряд крупних подій вісімнадцятого-двадцятого століть, – ніби з кафедри читав свою лекцію старий, на якого я готовий був виплеснути всю свою ненависть за той стан, в якому опинився нині. – Переворот дев'ятого термідора у Франції і війна 1812 року, Жовтнева революція і Друга світова війна – і всюди письменник стверджує, що їхнє виникнення та підсумки випадкові. Скажімо, він розмірковує на таку тему. Якби Сталін 1939 року прийняв сторону демократичних держав, то Німеччина, очевидно, побоюлась би розв'язати Другу світову війну. Або ще одне «якби», котре історики не хочуть приймати. Якби Рузвельт не послухав поради Ейнштейна і не дав грошей на розробку атомної бомби, а Гітлер, навпаки, послухав би Гейзенбурга і дав, – як би тоді закінчилася війна?

15

Якось інтуїтивно, в одну мить, після останніх слів професора, я відчув, що в усіх моїх бідах винен, власне, цей сивий бородань із до болю знайомим скрипучим голосом. У мене не було підстав так вважати, у мене не було жодних доказів, але інтуїція підказувала: це він, це він! Він – найбільший твій ворог. Це завдяки йому ти сидиш тут і мучишся. Розум відмовлявся слухати інтуїцію, і серце мало прихильність до професора, але все мое ество підказувало, на кого мені слід скерувати весь свій гнів. Якби в мені було достатньо сил, щоб хоча би поворухнути руками, я б задушив професора, настільки огидним мені ставав цей старий і сам його голос.

Сили, хоча й поволі, поверталися до мене, але не в тій мірі, щоб я міг здійснити свій кривавий задум. Інша проблема, крім головного болю, стала хвилювати мене. Де мої окуляри? Мабуть, професор відчув, що його єдиний студент не слухає лекцію і сам перервав свою розповідь на півслові:

– Що ви там шукаєте, колего?

– Окуляри.

– Які окуляри?

– Мої окуляри. Я все життя носив окуляри, невже не зрозуміло?!

Я сказав це так різко, неприязно, що професор замовк, знітився, а я вже не міг стриматися:

– Мабуть, коли мене несли в музичну кімнату, то розбили їх. Питаєте, що я шукаю... Окуляри шукаю. Мені без них, як без повітря.

Починало сіріти, але я нічого добре не міг побачити в камері. Погляд без окулярів розсіювався, впирався в невидиму стіну.

Після моїх слів у камері запанувала гнітюча тиша, але згодом професор голосом ображеної людини, яка, втім, розмовляє з безнадійно хворим, а тому вагомим підстав ображатися немає, сказав:

– Ми з вами, колего, вже є сусідами по нарах шостий рік, та й раніше я бачив вас у цьому закладі, коли ви сиділи в іншій камері і ми могли зустрічатися лише на прогулянках, але я вперше чую, що у вас були окуляри. Можливо, ви в дитинстві носили окуляри? Не гнівайтесь, колего, але так буває: коли сильно вдаритися головою об щось, виринають спогади дитинства. Не переживайте, це швидко мине, в мене було щось подібне.

16

Навіть якби в мене не була розвинута інтуїція, я б усе одно зрозумів, що в усіх моїх бідах винен цей старий. Але я сприйняв це як аксіому, що не потребувала доведень. Тепер мене вразило не те, були чи не були в мене окуляри (я добре знаю, що все життя, принаймні до вчорашнього дня, носив окуляри, не псих же я якийсь!) і навіть не його туманні слова про цей заклад і кількість років, які ми тут провели, бо відразу збагнути це було неможливо. Мене вразив тон, яким він вимовив ці слова.

Мої вороги й опоненти завжди користувалися тим, що я був агресивним лише доти, доки вони залишалися в глухій обороні, бо відчували справедливість моїх нападок. Як тільки я робив якусь тактичну помилку, не так і не в тій мірі звинувачував їх у чомусь, як вони різко перегруповували свої сили і не те щоби йшли в атаку, а морально вбивали мене своїм внутрішнім відчуттям правоти: Анатолію, ти схибив, але ми вибачаємо тобі попередні

напади і не будемо діяти твоїми методами. Такою поведінкою вони досягали більших результатів, ніж коли б самі нападали на мене чи виправдовували свої дії. Цей маневр дозволяв акцентувати увагу не на їхній аморальній позиції, а на моїх дрібних похибках, моїх помилках, бо я висвітлював ту чи іншу подію не тоді, коли потрібно, і не в тому ракурсі. Все це змушувало мене, аби остаточно не втратити завойованих позицій, притишувати свій гнів і просто вичікувати зручного випадку, щоб розпочати новий наступ.

Подібна позиційна гра зараз інтуїтивно відбувалась у мене з професором. Ніхто з нас не міг би сказати, в чому суть цієї гри, що ми хочемо довести одне одному, але я відчував, що перегнув палицю, що якщо зараз не зупинюсь, то програю всю гру. Я внутрішньо зібрався і вирішив мовчати, не провокуючи професора.

17

— Ви, колего, збиваєте мене своїми непотрібними пошуками, — професор, відчувши мою слабину, знову пішов у наступ. — Ви ж знаєте, як запрограмована в мене пам'ять. Якщо я зіб'юся, доведеться розпочинати все спочатку. Алданова ми проходимо з вами вже третій місяць, а кінця й краю не видно, бо я постійно повертаюся назад, до того місця, де мене збили. Повірте, що є ще чимало цікавих письменників, про творчість яких вам було би корисно знати.

Мені хотілося вчинити з професором так, як це зробив зі мною військовик: згребти, мов сліпе кошеня, і з усієї сили жбурнути його на цементну долівку, а потім із радістю спостерігати, як старий буде збирати до купи свої розчавлені мізки. Я ніколи не зауважував за собою садизму, якоїсь жорстокості стосовно людини чи тварини. Це було правило. А старий був винятком, який підтверджував це правило. І я знав, що рано чи пізно зроблю зі старим саме так.

Але зараз треба було мовчати, зібрати в кулак всю свою волю, затаїтися, щоб не програти всю гру, ціною якої було життя. Я не розумів, чому я так думаю, але інтуїтивно відчував, що так воно і є насправді.

— З точки зору Алданова, — як ні в чому не бувало, продовжував свою лекцію професор, — причинність в історичному процесі існує, але замість одного ланцюга причин і наслідків слід шукати велику кількість незалежних один від одного ланцюжків. У кожній окремо взятій наступна ланка залежить від попередньої. Але в схрещуванні ланцюжків необхідність і доданість відсутні — ось чому немає жодної користі від того, щоб робити історичні прогнози: вони нікому й ніколи не вдавалися. Велика особистість впливає на історичний процес, оскільки використовує, за терміном письменника, щасливий випадок проти нещасливого випадку. Алданов переконаний, що Жовтнева революція перемогла лише тому, що керівником табору революціонерів був Ленін. Письменник так про це писав: «Особистий ланцюг причинності дуже сильної вольової людини зіткнувся з гігантською

сукупністю ланцюгів причинності російської революції».

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=28537760&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.